

Ympäristö osaksi arkea

Lounais-Suomen ympäristökasvatusstrategia 2010 – 2016

*Ajattele maailmanlaajuisesti – suunnittele
alueellisesti – toimi paikallisesti.*

SISÄLTÖ

Ympäristö osaksi arkea	4
Ympäristösuhde luodaan jo lapsena	5
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ympäristökasvatuksen osana	5
Paikallisagenda avuksi ympäristökasvatuksen toteuttamiseen	6
Jokainen on ympäristökasvattaja	6
Kansalliset strategiat ja ohjelmat ohjaavat alueita ja kuntia	8
Tavoitteena alueellisen ympäristökasvatustyön vahvistuminen	9
Yhteistyö voimavarana strategian toteuttamiselle	9
Kohderyhmänä sekä aikuiset että lapset	9
Strategian tavoitteet ja toimenpiteet	10
Organisaatio	10
Koulutus	12
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen	14
Ympäristökasvatuksen tunnettavuus ja laaja-alaisuus	16
Ympäristösuhde	18
Media	20
Aikataulu ja seuranta	22

Liite

Sateenvarjoryhmän organisaatioiden kokoonpano vuonna 2009

Satakunnan suunnitteluryhmä

Varsinais-Suomen työryhmä

Lähteet

TOIMITUS	Lounais-Suomen ympäristökasvatusyhteistyön sateenvarjoryhmä
KUVAT	Kuvaajat mainittu kuvien yhteydessä. Kannen kuva Inka Ohtonen.
TAITTO	Mainostoimisto Dimmi
PAPERI	Galerie Volume
PAINOPAikka	Multiprint

YMPÄRISTÖ OSAKSI ARKEA

Ympäristökasvatus vahvistaa niitä rakenteita, joiden varaan tulevaisuuden hyvä elinympäristö ja kestävä elämäntapa rakennetaan. Kestävän kehityksen ja ympäristökasvatuksen merkitys on tunnustettu useissa valtion ja kunnan hallintoa ohjaavissa asiakirjoissa. Nyt on aika kehittää alueellista ympäristökasvatustyötä ja sen organisoimista.

Lounais-Suomen ympäristökasvatusyhteistyön sateenvarjoryhmä on toiminut vuodesta 2008. Ryhmän ensimmäisen toimintaohjelman keskeisin asia on ollut ympäristökasvatusstrategian laatiminen, joka on nyt valmistunut ja käsissäsi. Strategian tavoitteita ovat ympäristökasvatuksen roolin vahvistaminen, ympäristökasvatusosaamisen lisääminen sekä toiminnan vakiinnuttaminen molemmissa maakunnissa ja resurssien turvaaminen toiminnalle.

Strategialuonnos on ollut laajalla lausuntokierroksella kunnissa, alueellisissa organisaatioissa, oppilaitoksissa ja järjestöissä. Kommentteja tuli kaikkiaan 35, ja ne kaikki kehittivät strategiaa eteenpäin. Sateenvarjotyöryhmä ja kolmihenkinen toimituskunta työstitivät strategian valmiiksi kommenttien pohjalta.

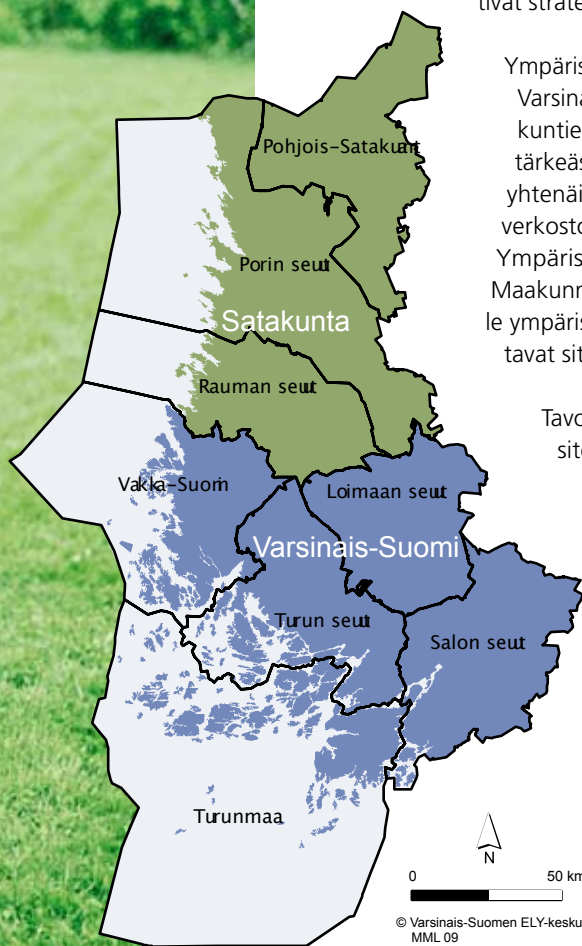
Ympäristökasvatuksen toteutumisen lähtökohdat ovat Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa erilaiset ja maakuntien moninaiset toimijat ovat sen toimeenpanossa tärkeässä asemassa. Strategia ei tavoittele toiminnan yhtenäistämistä, vaan sen kehittämistä ja lisäämistä, verkostoitumista sekä tiedon ja kokemusten vaihtoa. Ympäristökasvatuksen monimuotoisuus on rikkaus! Maakunnalliset erityispiirteet ja painotukset tuovat esille ympäristökasvatuksen laaja-alaisuuden ja monipuoliset tavat sitä.

Tavoitteiden toteutuminen edellyttää yhteistyötä ja sitoutumista. Tarkoituksena on, että alueen organisaatiot, kuten koulut, päivähoito, kuntien viirastot, maakuntaliitot ja muut tahot ottavat ympäristökasvatusstrategian osaksi omia toimintaohjelmiaan ja -suunnitelmiaan. Sateenvarjoryhmä toimii alueellisena tukena tavoitteiden toteuttamisessa.

Merja Haliseva-Soila

puheenjohtaja

Lounais-Suomen ympäristökasvatusyhteistyön sateenvarjoryhmä

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
MML 09

YMPÄRISTÖSUHDE LUODAAN JO LAPSENA

Ympäristökasvatus (kestävän kehityksen kasvatus) on kaikenikäisille tarkoitettua kasvatuksellista toimintaa, jonka päämääränä on edistää yksilöiden ja yhteisöjen arvojen, tietojen, taitojen ja toimintatapojen muuttumista kestävän kehityksen mukaisiksi.

Empaattinen suhde ympäristöön, kyky havaita ympäristössä tapahtuvia muutoksia, kyky omaksua ja käsitellä ympäristöstä saatavaa tietoa sekä halu toimia vastuullisesti ovat perusta ympäristön kestäväälle käytölle. Ympäristösuhde muotoutuu aina kun ollaan tekemisissä ympäristön kanssa. Havainnot yhdistyvät kokemuksiin muodostaen tunnepitoisen suhteen ympäristöön. Suhdetta kutsutaan ympäristöherkkydeksi. Sen juuret ovat lapsuudessa.

Ympäristökasvatuksen kautta lapset, nuoret ja aikuiset oppivat näkemään ihmisen ja luonnon vuorovaikutussuhteet. Elämysten lisäksi tarvitaan tietoja ja taitoja. On tärkeää oppia tuntemaan omien tekojensa ja ympäristövaikutusten välinen yhteys. Näin syntyy ympäristötietoisuus – ympäristöä koskevan tiedon ja ympäristöä kohtaan muodostuneen asenteen synnyttämä tahto ja toiminta. Vain omakohtaisesti tärkeäksi koettu ympäristö saa ihmisen toimimaan ympäristön puolesta. Ympäristökasvatuksen ja -koulutuksen tehtävä on kehittää valmiuksia myös aktiiviseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen luonnonympäristöä ja ihmisten elinympäristöä koskevissa asioissa.

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ympäristökasvatuksen osana

Osallistuvassa ympäristökasvatuksessa korostuvat osallistuminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja toimiminen ympäristön puolesta. Olennaista on kokemus siitä, että ihminen voi todella aikaansaada muutoksia omassa elämässään ja ympäristössään. Tällaiset vaikuttamis- tai osallisuuskokemukset lisäävät ihmisten kokemusta omasta kyvykkydestään vaikuttaa yhteiskunnassa.

Yhteiskunnan muuttuessa tarvitaan useita ympäristökasvatuksen keinoja ja kanavia. Uudenlaiset menettelytavat edellyttävät uutta ajattelua, innovaatioita, tulevaisuuteen tähtäävää tutkimusta – visioita siitä, minkälaisen haluamme maailman olevan vuosikymmenten kuluttua.

Perinteinen luontokasvatus on tukijalka, jonka päälle uutta voidaan rakentaa. Luontokasvatuksen lisäksi on tukeuduttava myös paikalliseen identiteettiin, kulttuurihistoriaan ja monimuotoiseen kansalais-toimintaan ja tuotava ympäristökasvatus tutuksi yhteiskunnallisen vaikuttamisen menetelmänä.

Ympäristökasvatus ei rajoita vaan mahdollistaa.

Ympäristökasvatus voi olla luontokasvatusta, kansainvälisyyskasvatusta, rauhankasvatusta, kulttuuriperintökasvatusta ja kuluttajakasvatusta.

Eri näkökulmat ovat yhdenvertaisia.

Osallistumista on ihmisen oma-aloitteinen, vapaaehtoinen, ulkoisten instituutioiden näkemysistä riippumaton toiminta ja mielipiteiden ilmaiseminen olosuhteiden muuttamiseksi. Osallistaminen tarkoittaa, että sysäys toimintaan tulee yksilön ulkopuolelta, jolloin yksilö osallistuu ulkoisen motivaation tukemana.

Ajattele maailmanlaajuisesti
– suunnittele alueellisesti – toimi
paikallisesti!

Agenda 21 on kestävän kehityksen toimintaohjelma, jonka 180 valtiota hyväksyi YK:n ympäristö- ja kehityskokouksessa, Rio de Janeirossa vuonna 1992.

Agenda on suomeksi esityslista.
Luku 21 viittaa 21. vuosisataan.

Ympäristökasvatusta vai kestävän kehityksen kasvatusta?

Kestävän kehityksen kasvatusta ja ympäristökasvatusta ovat suomenkielisinä rinnakkaiset käsitteet. Niiden tavoitteet ovat samantyyppiset, mutta painotuksissa voi esiintyä eroja. Kestävän kehityksen kasvatusta -käsitteen käyttö tuo selkeämmin esiin kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet (ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen, taloudellinen). Ympäristökasvatusta -käsitettä käytettäessä painotetaan erityisesti ekologista ulottuvuutta.

Paikallisagenda avuksi ympäristökasvatukseen toteuttamiseen

Rio de Janeiron ympäristökonferenssi vuonna 1992 lanseerasi maailmalle uudenlaisen tavan hoitaa ympäristöasioita. Syntyi Agenda 21 -toiminta, jossa asioita käsitellään kokonaisuutena kestävän kehityksen näkökulmasta, ja jossa suunnitteluun ja toteutukseen osallistutaan laajasti. Ympäristökasvatukseen toteuttamiseen paikallisagendatoiminta sopi luontevasti. Toimivin esimerkki siitä on koulujen ja päiväkotien Vihreä lippu -ympäristöohjelma.

Agenda 21 on luonut uudenlaista toimintakulttuuria. Paikallisagenda on ollut hyvä tapa saada kansalaiset ja muut toimijat osallistumaan yhteiskunnalliseen suunnitteluun ja kehittämiseen. Hyvää, toimivaa käytäntöä ei kannata unohtaa, siksi paikallisagenda prosessina pitää elvyttää uudestaan.

Jokainen on ympäristökasvattaja

Aikuisilla on merkittävä rooli lasten ja nuorten ympäristövastuullisuuden syntymisessä. Vanhemmat kasvattavat lapsia kotona, varhaiskasvattajat ja opettajat päivähoidossa ja kouluissa. Aikuiset päättäjät luovat ne raamit, joiden sisällä lapset ja nuoret elävät ja tekevät valintoja. Elinkeinoelämä, media ja mainonta ovat vastuussa siitä, minkälainen maailmakuva lapsille syntyy kuluttamisesta. Aikuisen ympäristötietoisuuden ja -vastuun vahvistuessa he osaavat myös toimia kasvattajina ja ohjata lapsia ja nuoria kohti ympäristövastuullista kansalaisuutta.

Ympäristövastuullisten valintojen tekeminen ei saa olla vain kuluttajien harteilla, sillä usein valinnan mahdollisuudet on vaikea hahmottaa. Asenteiden ja toimintatapojen muutos edellyttää rakenteellisia muutoksia, jossa poliittiset päättäjät ja yhteiskunnan eri toimijat osallistuvat valintojen tekemiseen ja valinnanmahdollisuuksien tarjoamiseen yhteisvastuullisesti. Tarvitaan myös uusia tahoja yhteistyöhön.

Perinteisesti ympäristökasvatustyöyhteistyössä on ollut mukana kasvattajia kouluista, päiväkodeista ja nuorisotoimesta, kulttuurialan toimijoita sekä ympäristö- ja kasvatustieteiden järjestöjä. Jotta ympäristökasvatusta mielletäisiin kaikkien asiaksi, yhteistyöhön olisi saatava mukaan myös muita toimijoita, kuten eri alojen viranhaltijoita, seurakuntien työntekijöitä, yritysten edustajia ja erityisesti poliittisia päättäjiä.

Lähiympäristöä täytyy hoitaa ja vaalia. Verttuunjärven kunnostus ja virkistys ry:n niittotalkoot.

KANSALLISET STRATEGIAT JA OHJELMAT OHJAAVAT ALUEITA JA KUNTIA

Ympäristökasvatuksen rooli on vahvistunut ja sen merkitys on tunnustettu myös päättäjien ja kunnallisten toimijoiden keskuudessa. Valtion ja kunnan hallintoa ohjaavissa asiakirjoissa mainitaan yhä useammin kestävä kehitys ja/tai ympäristökasvatuksen tärkeys osana varhaiskasvatusta sekä perus- ja ammatillista koulutusta.

Seuraavat asiakirjat toimivat myös tämän Lounais-Suomen ympäristökasvatusstrategian pohjana.

Vuonna 2006 hyväksytty kestävä kehityksen toimikunnan koulutus- jaoston laatima asiakirja **Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma 2006–2014** luo ympäristökasvatukselle valtakunnalliset raamit ja asettaa alue- ja paikallistason yhteistyön kehittämiseksi merkittäviä haasteita. Strategia ja toimeenpanosuunnitelma on kokonaisuudessaan sisällytetty vuonna 2006 hyväksytyyn laajaan asiakirjaan **Kansallinen kestävä kehityksen strategia – Kohti kestäviä valintoja**. Opetusministeriön asiakirja **Kestävä kehityksen edistäminen koulutuksessa 2005–2014**, noudattaa tavoitteissaan samoja linjoja, keskittyen pääosin koulujen ja oppilaitosten kestävä kehityksen työn edistämiseen.

Ympäristökasvatus on nostettu esille myös uudessa **nuorisolaisessa (72/2006) sekä nuorisotyötä ja -politiikkaa ohjeistavassa asetuksessa (103/2006)**, joissa yhtenä keskeisimmistä tavoitteista on nuorten kasvu- ja elinolojen parantaminen arvolahtokohtanaan ympäristön ja elämän kunnioitus.

Lounais-Suomen ympäristöstrategiassa ja ympäristöohjelmassa 2006–2012 ympäristökasvatuksen lisääminen ja ympäristötietoisuuden edistäminen sekä vuorovaikutuksen ja yhteistyön lisääminen ympäristöasioissa on nostettu yhdeksi painopistealueeksi. Myös Satakunnan ja Varsinais-Suomen maakuntaohjelmat kiinnittävät huomiota ympäristökasvatuksen lisäämiseen.

Meri-Porin ympäristötieteiden lukion kansainvälisen leirikoulun oppilaat tutkivat veden laatua.

Tavoitteena alueellisen ympäristökasvatustyön vahvistuminen

Vuonna 2008 perustettiin **Lounais-Suomen ympäristökasvatusyhteistyön sateenvarjoryhmä** lisäämään ympäristökasvatuksen tunnettavuutta ja etsimään uusia resursseja ympäristökasvatuksen toteuttamiselle. Sateenvarjoryhmään koottiin toimijoita, jotka voivat omilla tahoillaan edistää ympäristökasvatusta. Sateenvarjoryhmä on koottu vuosiksi 2008–2012 ja sen ohjaavana asiakirjana on Lounais-Suomen ympäristöohjelma 2006–2012.

Sateenvarjoryhmän keskeisimpänä tehtävänä on ollut alueellisen ympäristökasvatusstrategian laatiminen. Strategian avulla halutaan tunnistaa ympäristökasvatuksen monimuotoisuus, lisätä paikallista osaamista ja toiminnan vakiintumista sekä saada ympäristökasvatukselle enemmän yhtenäistä alueellista vaikuttavuutta ja resursseja itse toimintaan. Tavoitteena on, että alueen organisaatiot, kuten koulut, päivähoito, kuntien virastot, seurakunnat, maakuntaliitot ja muut tahot ottavat ympäristökasvatusstrategian osaksi omia toimintaohjelmiaan ja –suunnitelmiaan ja tekevät yhteistyötä tässä asiassa.

Yhteistyö voimavarana strategian toteuttamiselle

Ympäristökasvatusstrategian tavoitteita ja toimenpiteitä työstettiin Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa maakuntalähtöisesti. Satakunnan suunnittelusta vastasi maakunnallinen suunnitteluryhmä. Sen päälinjat muodostuivat 6.5.2009 järjestetyn maakunnallisen työseminaarin tuloksena. Varsinais-Suomen osalta suunnittelusta vastasi pienempi työryhmä, joka oli koottu alueen keskeisistä ympäristökasvatuksen toimijoista ja tahoista (työryhmien kokoonpanot liitteessä). Maakunnat painottivat suunnittelutyössään omia tarpeitaan ja toisaalta myös vahvuuksiaan tavoitteiden toteuttamisessa. Yhdistämällä maakunnalliset lähestymistavat saatiin sisällöllisesti laajapohjainen ympäristökasvatusstrategia, joka ottaa huomioon maakuntien erityispiirteet samalla korostaen kattavaa yhteistyötä.

Kohderyhmänä sekä aikuiset että lapset

Ympäristökasvatuksen roolin vahvistuminen tuo mukanaan sekä haasteita että mahdollisuuksia. Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää monilla tahoilla kestäväan kehitykseen liittyvien asioiden aktiivista omaksumista ja jatkuvaa uuden oppimista. Koulutuksella onkin tärkeä tehtävä kestäväan kehityksen edistämisessä. Koulutuksen avulla ihmiset saavat valmiuksia toteuttaa kestävää elämäntapaa oman elinkaarensa eri vaiheissa ja eri rooleissaan kansalaisina, työntekijöinä, päättäjinä ja kasvattajina.

VISIO 2016

- Ympäristökasvatus on käytännön toimintaa, joka koskee kaikkia ikä- ja väestöryhmiä.
- Ympäristökasvatukseen on sitouduttu Lounais-Suomen kuntien, alueellisten organisaatioiden ja muiden yhteisöjen strategioissa, ohjelmissa ja toiminnassa.
- Alan toimijat tekevät yhteistyötä yli alue- ja organisaatio-rajoiden.
- Ympäristökasvatuksen menetelmät ovat yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen vakiintuneita käytäntöjä.

STRATEGIAN TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

TAVOITE 1

ORGANISAATIO

Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa toimii kummassakin pysyvä ympäristötiedon hallinnan ja ympäristökasvatuksen osajaorganisaatio

Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006 – 2014 asettaa tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia mm. paikallisten ympäristökasvatuksen verkostojen kehittämiseksi ja pysyvien kestävä kehityksen kasvatuksen keskusten perustamiselle maakuntiin.

Varsinais-Suomessa on vuodesta 1997 toiminut Agendatoimisto, jonka yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut ympäristötietoisuuden ja -kasvatuksen vahvistaminen. Vuonna 2008 Varsinais-Suomen agendatoimisto ja energiatoimisto yhdistyivät ja perustettiin Valonia – Varsinais-Suomen kestävä kehityksen ja energia-asioiden palvelukeskus. Valonia toimii mm. ympäristökasvatuksen palveluorganisaationa. Satakunnassa ympäristökasvatusta on edistetty erilaisten hankkeiden voimin, mutta siellä ei nimetty organisaatiota, jonka pysyvään toimintaan ympäristötietoisuuden ja -kasvatuksen edistäminen kuuluu.

Kesäpäivä hylkeenä.

SATAVESI-ohjelman valokuvauskilpailu

vuonna 2008 inspiroi muun muassa

Kari Valtosta.

Toimenpide

Toimenpiteet Satakunnassa

- Sovitaan satakuntalaisten ympäristöalan organisaatioiden kesken yhteistyönä toteutettavasta, maakunnallisesta koordinaatiosta. Hahmotetaan olemassa olevat resurssit, jaetaan työtehtävät uudelleen ja järjestetään kaksi tai kolme maakunnallista päätoimista koordinaattoria eri aloilta.
- Hyödynnetään ja kehitetään Varsinais-Suomen Agenda 21 -mallia Satakunnan oloihin sopivaksi.
- Tiivistetään nykyisten toimijoiden ja tahojen yhteistyötä ja verkostoitumista sekä huomioidaan alueellinen kattavuus.
- Käynnistetään pysyvä koordinaatio mahdollisesti hankkeen avulla.

Toimenpiteet Varsinais-Suomessa

- Turvataan Valonian toiminta Varsinais-Suomen ympäristökasvatuksen osaamiskeskuksena lisäämällä sen palveluiden tunnettuutta alueella.
- Tiivistetään nykyisten toimijoiden ja tahojen yhteistyötä ja verkostoitumista sekä huomioidaan alueellinen kattavuus.

VASTUU- JA YHTEISTYÖTAHOT

Vastuutahot

Varsinais-Suomen ELY, Satakuntaliitto, Varsinais-Suomen liitto, kunnat, Turun yliopisto

Yhteistyötahot

Kuntien elinkeino-, liikenne-, ympäristö-, kulttuuri-, opetus- ja luonnonvara-alan organisaatiot, kansalaisjärjestöt, korkeakoulut

Kuva: Pyhätivi-instituutti

Lapsilla on oma näkemyksensä luonnosta ja sen elämästä.

Ympäristövastuullisuus tarkoittaa yksilön tai yhteisön pyrkimystä toimia ympäristön kannalta parhaalla mahdollisella tavalla oman pätevyytensä ja toimintaympäristön tarjoamien mahdollisuuksien mukaan.

TAVOITE 2

KOULUTUS

Ympäristökasvatukseen liittyvä koulutus ja tiedottaminen on vakiintunutta ja sisältyy eri kouluasteiden opetussuunnitelmiin. Eri toimipaikoilla ja työyhteisöillä, kuten kouluilla, päiväkodeilla ja toimistoilla on toimiva ympäristöhallintajärjestelmä, joka ohjaa työntekijöitä kestävä kehityksen mukaiseen toimintaan. Vihreä lippu tai muu ulkoinen tunnus on 30 %:lla maakuntien kouluista ja päiväkodeista.

Kestävä kehityksen systemaattinen edistäminen edellyttää päivähoitola, kouluilta ja muilta oppilaitoksilta kestävä kehityksen ohjelmaa tai muuta vastaavaa asiakirjaa. Vihreä lippu -ympäristöohjelma sekä koulujen ja oppilaitosten ympäristösertifikaatti ovat käytännöllisiä työkaluja, jotka helpottavat kestävä kehityksen työtä. Vuonna 2010 Vihreään lippuun osallistuneita päiväkoteja ja -kouluja oli Varsinais-Suomessa 34, Satakunnassa 9. Kannustusta tarvitaan molemmissa maakunnissa. Uusia osallistujia tulee vuosittain vain vähän tai ei ollenkaan. Ympäristösertifikaatti on vain muutamalla oppilaitoksella Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa.

Ympäristökasvatuksen laaja-alaisuus edellyttää, että kestävä kehityksen ohjelmityksen lisäksi tarvitaan monimuotoista ympäristökasvatusta. Yhteistyö ja verkostoituminen oppilaitosten ja organisaatioiden välillä on tärkeää. Yhteistyöllä esimerkiksi kierrätyskeskusten, luontokeskusten ja korjausrakentamiskeskusten kanssa voidaan laajentaa oppimisympäristöjä.

Toimenpide

- Kannustetaan varhaiskasvatusta, kouluja ja oppilaitoksia osallistumaan Vihreä lippu -ohjelmaan ja/tai ympäristösertifikaattiin lisäämällä koulutusta ja neuvontaa, tarjoamalla tukihenkilöitä sekä esittelemällä hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja.
- Kannustetaan kuntia kustantamaan päiväkotien ja koulujen Vihreä lippu -osallistumismaksuja lisäämällä tietoa ohjelman toteuttamisen aikaansaamista kustannussäästöistä.
- Lisätään tiedotusta kouluille paikallisista ympäristöasioista ja kannustetaan kouluja käyttämään ympäristöä opetuksen sisältönä kaikissa oppiaineissa, esimerkiksi matematiikassa ja taideaineissa.
- Kehitetään ja lisätään aikuiskoulutusta integroimalla ympäristöasiat eri ammattikoulutuksiin ja muihin koulutuksiin. Järjestetään ympäristöalan täydennyskoulutusta opettajille ja muille kasvattajille.
- Tarjotaan koulutusta ja lisätään tiedotusta päätöksentekijöille.
- Lisätään kestävä kehityksen ohjelmatyöhön tähtäävää tukea ja koulutusta sekä esitellään toimivia esimerkkejä.
- Käytetään olemassa olevia neuvontakeskuksia (esim. luonto-, kierrätys- ja korjausrakentamisen keskus) ympäristökasvatuksen kanavina ja tuotetaan yhdessä keskustusten kanssa esimerkiksi näyttelyitä, julkaisuja ja opetuspaketteja.
- Kannustetaan seurakuntia ottamaan käyttöön kirkon oma ympäristöjärjestelmä.
- Järjestetään ja hyödynnetään erilaisia teemavuosia ympäristökasvatuksessa.
- Lisätään ympäristökasvatuksen tutkimusta tekemällä yhteistyötä eri koulutusorganisaatioiden kanssa.

Punamullan keittoa ja käyttöä.

VASTUU- JA YHTEISTYÖTAHOT

Vastuutahot

Koulutoimen- ja sivistystoimenjohtajat, maakunnalliset ympäristökasvatuksen koordinaattorit, avoimen yliopiston yhteistyöverkostot, Turun Arkkihiippakunnan ympäristötoimikunta, Turun yliopisto

Yhteistyötahot

Vihreä lippu -ohjelmassa mukana olevat koulut ja päiväkodit, opetustoimi, sosiaali-toimi

Jätehuollosta, vedestä ja energiasta vastaavat kuntien viranhaltijat ja muut tahot, kunnan päättäjät, yhdistykset, järjestöt

SATAVESI- ja Pro Saaristomeri -ohjelmat

Metsähallitus, luontokeskukset

Luonnonvara-alan ja kulttuurialan organisaatiot

Koulutus- ja tutkimusorganisaatiot

Ympäristötietoisuus tarkoittaa ympäristönäkökohtien tiedostamista ja niiden huomioimista toimintaa koskevia päätöksiä ja valintoja tehtäessä.

Kuva: Tuulikki Kiilo

Kansalaisyhteiskunta tarkoittaa vapaaehtoisesti järjestäytyntä toimintaa ja instituutioita, jotka eivät ole osa julkista sektoria. Se tarkoittaa myös erilaisia yhdistymiä ja liikkeitä, kuten kansalaisjärjestöjä, urheiluseuroja, likeyrityksiä, uskonnollisia yhteisöjä ja perheitä.

TAVOITE 3

YHTEISKUNNALLINEN VAIKUTTAMINEN

Yhteiskunnalliset olosuhteet ja asenneilmapiiri kunnissa ovat sellaiset, että asukkaiden on helppo osallistua kuntasuunnitteluun ja tehdä kestävän kehityksen mukaisia valintoja.

Suomen lainsäädäntö antaa vankan perustan kansalaisten osallistumiselle ja vaikuttamiselle. Perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon. Kuntalaki sanoo, että valtuuston on pidettävä huoli siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Maankäyttö- ja rakennuslaissa ja ympäristönsuojelulaissa todetaan, että lain tavoitteena on turvata kansalaisten mahdollisuus osallistua asioiden valmisteluun ja vaikuttaa ympäristöä koskevaan päätöksentekoon.

Kansalaisyhteiskunta tarvitsee aktiivisia kansalaisia, jotka osallistuvat ja haluavat toimia yhteisten asioiden hyväksi. Aktiivisuudesta syntyy osallisuus, tunne siitä, että kuuluu johonkin yhteisöön, ja että omilla teoilla on merkitystä. Lasten ja nuorten osallistuva ympäristökasvatus tukee kansalaisyhteiskuntaa. Käytännössä se on koulun ulkopuolelle ulottuvaa yhteistyötä esim. nuorisoparlamenteissa tai kylätoimikunnissa ja työskentelyä konkreettisten ympäristökysymysten parissa. Opettajien kokemaa ympäristökasvatuksen arvostuksen ja resurssien puute, yhdyskuntasuunnittelun monimutkaisuus ja suunnitelmien toimeenpanemisen hitaus vaikeuttavat vielä nuorten osallistumista. Vastalääkkeitä näihin haasteisiin ovat toimintakulttuurin ja asenteiden muuttaminen sekä opettajien ja virkamiesten osaamisen vahvistaminen.

*Keskustelua vesiesuojelusta
SuomiAreenalla kesällä 2008.*

Toimenpide

- Tehdään tunnetuksi toimivia käytäntöjä ja kehitetään uusia menetelmiä, joiden avulla asukkaat voivat osallistua kuntasuunnitteluun tai paikallisemmin kyläsuunnitteluun. Esitellään käytäntöjä eri tilaisuuksissa ja netin kautta.
- Edistetään ympäristövastuullista kuluttamista. Esimerkiksi tehdään tunnetuksi lähi- ja luomutuotteiden sekä Reilun kaupan tuotteiden tarjontaa ja käyttömahdollisuutta.
- Luodaan kontakti eri puolueiden piirijärjestöihin ja järjestetään heille tiedotus- ja koulutustilaisuuksia. Laaditaan kansalaiskysely kestävän kehityksen aiheisiin liittyvistä toiveista ja tavoitteista ennen kunnallisvaaleja.
- Uudistetaan ja kehitetään paikallisagendaprosessia osallistumisen työkaluna ja lisätään päättäjien osallistumista paikallisagendatyöhön.
- Tuetaan nuorten osallistumista kuntasuunnitteluun erilaisten työryhmien kautta ja tehostetaan nuorten ja päättäjien välistä yhteistyötä lisäämällä nuorten foorumeita, kuten Nuorisoparlamentteja.

Kuva: Minna Uusiniitty-Kivimäi

VASTUU- JA YHTEISTYÖTAHOT

Vastuutahot

Maakunnalliset ympäristökasvatuksen koordinaattorit, kuntien keskusvirastot, Nuorisotoimi, maakuntaliitot, kylä- ja asukastoiminta

Yhteistyötahot

Aluekoordinaattorit, yhteistyöverkostot, yhdistykset, järjestöt, seurakunnat, kuntien viranhaltijat, poliittiset piirijärjestöt

SATAVESI- ja Pro Saaristomeri -ohjelmat

Luonnonvara-alan organisaatiot

Media

TAVOITE 4

YMPÄRISTÖKASVATUKSEN TUNNETTAVUUS JA LAAJA-ALAISUUS

Useat eri toimijat tunnistavat ympäristökasvatuksen mahdollisuudet työssään. Ympäristökasvatuksen menetelmät ovat vakiintuneet ja niitä osataan hyödyntää ympäristövastuullisen elämäntavan omaksumisessa, kuten kestävässä kuluttamisessa, energiankäytössä ja muissa arkipäivän valinnoissa.

Ympäristökasvatus mielletään usein vain luontokasvatukseksi, mutta itse asiassa se on hyvin laaja-alaista toimintaa, johon liittyvät kestävä kehityksen kaikki ulottuvuudet – ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen. Ekologisesti kestävät valinnat tavaroiden ja palveluiden ostoissa, energiankäytössä sekä jätehuollossa ja kierrätyksessä kuuluvat ympäristökasvatuksen tavoitteisiin. Kulttuuriympäristön ja -perinnön tunteminen ja vaaliminen kuuluu myös ympäristökasvatuksen piiriin, samoin maailmanlaajuiset näkökulmat. Monet eri tahot ja toimijat toteuttavat ympäristökasvatusta työssään jo nyt. Tämän tunnistaminen edistää ympäristökasvatusta.

Vanhojen rakennusten arvostus ja korjausrakentamisen taidot eivät säily itsestään. Kurseilla ja työnäytöksissä voidaan neuvoa kädestä pitäen.

Kuva: Tuulikki Kiillo

Kuva: Tuulikki Kiillo

Toimenpide

- Kootaan uudenlaisia verkostoja, jotka mahdollistavat ns. pienten osaajien (esimerkiksi yhdistykset ja toimintaryhmät) mukaan tulon toimintaan ja heidän osaamisensa hyödyntämisen.
- Esitellään esimerkkejä toimivista ympäristökasvatuksen malleista ja hyvistä kuntien tekemistä ympäristökasvatuksen päätöksistä erilaisissa kokouksissa, seminaareissa ja muissa tilaisuuksissa.
- Viedään ympäristökasvatus ja sen toimintamenetelmät erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin, kuten messuille tai Kulttuuripääkaupunki 2011 tapahtumiin ja huolehditaan, että ympäristökasvatus on selkeästi esillä niissä.
- Tehdään yhteistyötä muiden ympäristökasvatustoimijoiden kanssa järjestämällä esimerkiksi yhteisiä tapahtumia tai esittelytilaisuuksia.

Lasten rakennuspaja rakennuskulttuuritalo Toivon pihamaalla Porissa.

VASTUU- JA YHTEISTYÖTAHOT

Vastuutahot

Maakunnalliset ympäristökasvatuksen koordinaattorit, ympäristö ja kaavoitusvirastot, järjestöt, koulut ja oppilaitokset, seurakunnat, ELY-keskus

Yhteistyötahot

Ympäristökasvatustyötä tekevät yhteisöt ja järjestöt

SATAVESI- ja Pro Saaristomeri -ohjelmat

Kulttuuripääkaupunki 2011

Ympäristöherkkyys tarkoittaa kykyä havainnoida ja aistia ympäristöä sekä siinä tapahtuvia muutoksia. Ympäristöherkkyys on yksilön kokemusten ja havaintojen pohjalle rakentuva tunnepitoinen suhde ympäristöön sekä empatia ympäristöä kohtaan.

TAVOITE 5

YMPÄRISTÖSUHDE

Lasten, nuorten ja aikuisten luonto- ja ympäristösuhde on vahvistunut ja oma lähiympäristö koetaan tärkeäksi. Luonto- ja ympäristökoulutusta antavien tahojen toiminta kattaa koko Lounais-Suomen.

Ympäristökasvatuksen yhtenä tehtävänä on herättää ja vahvistaa ympäristösuhdetta tarjoamalla mahdollisuuksia myönteisiin luontokokemuksiin ja -elämyksiin. Ympäristöherkkyuden herääminen ja ympäristövastuullisuuden syntyminen edellyttää omakohtaisia kokemuksia. Esimerkiksi metsä koetaan suojeltavaksi vain jos tiedetään, mikä metsä on, mitä sieltä löytyy ja mitä siellä voi kokea.

Ympäristöherkkyteen liittyy myös ympäristön lukutaito: kyky ymmärtää syy-seuraussuhteita, joissa vaikuttavat sekä luonnontalouden että yhteiskunnallisen päätöksenteon mekanismit. On oleellista herättää ihmiset tiedostamaan, että kaikilla toiminnoilla on ympäristövaikutuksia, joko positiivisia tai negatiivisia.

Toimenpide

- Lisätään luonto- ja ympäristökoulutusta tarjoavien tahojen määrää Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Kehitetään alueellinen luonto- ja ympäristökouluverkosto, joka tarjoaa monenlaisia palveluita, kuten kiertävän luontokoulun opettajan palveluita. Turvataan nykyisten luonto- ja ympäristökoulujen olemassaolo.
- Turvataan koululaisille oikeus oman lähiympäristön kokemiseen sisällyttämällä paikalliset arvokkaat ympäristökohteet opetussuunnitelmaan. Tuotteistetaan niistä opetuspaketteja hyödyntämällä maankäytön yhteydessä tehtyjen inventointien ja selvitysten tuottamaa tietoa.
- Vahvistetaan sosiaalisen ympäristösuhteen kehittymistä tarjoamalla mahdollisuuksia yhteisölliseen toimintaan, kuten lähialueiden hoitoon liittyviin talkoisiin ja tempauksiin.
- Edistetään henkilökohtaiseen ympäristövastuuseen kasvamista ja kamalla hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja erilaisista arjen valinnoista liittyen esimerkiksi ilmastonmuutoksen hillitsemiseen.
- Lisätään erilaisten kerhojen ja perheille tarkoitettujen luontoretkien tarjontaa sekä ohjattua lasten toimintaa loma-aikoina. Tarjotaan ympäristökasvatusta jo olemassa oleville kerhoille, kuten MLL:n perhekerhoille ja seurakuntien kerhoille.

VASTUU- JA YHTEISTYÖTAHOT

Vastuutahot

Maakunnalliset ympäristökasvatuksen koordinaattorit, kuntien opetus- ja sivistystoimet, ympäristö-, liikunta- ja kulttuurialan järjestöt, luontokoulut, luonnonsuojelujärjestöt, seurakunnat

Yhteistyötahot

Kuntien opetus- ja sivistystoimet, alueen luonto- ja ympäristökoulut, järjestöt, museot, eri palvelutuottajien järjestöt ja yrittäjät, tutkimuslaitokset.

SATAVESI- ja Pro Saaristomeri -ohjelmat

Luonnonvara-alan organisaatiot

TAVOITE 6

MEDIA

Yhteistyö median ja ympäristökasvattajien ja muiden ympäristöalan toimijoiden kesken on laajaa. Ympäristötieto on mediassa esillä monipuolisesti ja kansantajuisesti.

Kaikkia ihmisiä ympäröi jatkuva tietotulva. Sähköinen tiedonvälitys on muuttanut varsinkin lasten ja nuorten 'tietomaiseman' alituisen muuttuvaksi mosaiikiksi. Tutkimuksen mukaan eri medioita seurataan yhteensä seitsemän ja puoli tuntia vuorokaudessa. Tästä ajasta suurimman osan vie televisio. 10–24-vuotiaiden kohdalla painopiste on siirtynyt digitaalisen median käyttöön. Sanomalehtiäkin luetaan kuitenkin noin puoli tuntia päivässä.

Ympäristön tilaa, ihmistoiminnan ympäristövaikutuksia ja ympäristövastuita koskevien asioiden esillä olo tiedotusvälineissä on kestävä kehityksen edistämisen kannalta olennaisen tärkeää. Ympäristökasvatuksen eri toimijoiden median käyttöön tarjoama aineisto on tarpeellinen osa kokonaisuutta.

Ympäristötietoa jaetaan erilaisissa yleisötapahtumissa. Keskustelu asiantuntijan kanssa antaa virikkeitä.

Toimenpide

- Helpotetaan ympäristöön liittyvän alueellisen tiedon saantia popularisoimalla tutkimustietoa ja tuomalla esille hyviä käytäntöjä. Tarjotaan tietoa esimerkiksi netissä, julkaisuina, opastuksina ja tapahtumina.
- Kannustetaan ympäristöalan toimijoita tuottamaan sisältöä median käyttöön järjestämällä ympäristöviestinnän koulutusta yhdessä median ammattilaisten kanssa. Edistetään median ja ympäristöalan toimijoiden vuorovaikutusta.
- Kannustetaan lähiympäristön arvioimiseen tarjoamalla kansalaisjournalismin opetusta vapaan sivistystyön oppilaitoksissa sekä järjestämällä maakunnallisen ympäristötutkimuksen ja -tiedon levittämisen teemaviikko kouluissa.

Kuva: Turja Kailaste

YHTEISTYÖ- JA VASTUUTAHOT

Vastuutahot

Maakunnalliset koordinaattorit, kuntien sivistys- ja ympäristötoimet, avoimen yliopiston yhteistyöverkostot, ELY-keskus

Yhteistyötahot

Tiedotusvälineet, toimittajat, ympäristöalan toimijat, koulutusorganisaatiot, koulut

AIKATAULU JA SEURANTA

Ympäristö osaksi arkea -strategia otetaan käyttöön vuoden 2010 aikana. Se tulee ohjaamaan kuntien ja alueellisten organisaatioiden ympäristökasvatustyötä. Sateenvarjoryhmä huolehtii siitä, että alueen kunnat ja muut tahot ottavat strategian osaksi omia toimintasuunnitelmiaan ja osallistuvat sitä kautta tavoitteiden toteuttamiseen. Strategia tulee myös toimimaan tukena ympäristökasvatuksen rahoitushakemuksia tehtäessä. Tavoitteena on saada vuosittain käynnistymään 1–2 uutta ympäristökasvatushanketta, jotka toteuttavat strategian tavoitteita.

Toiminnan tuloksellisuutta seurataan vuosittain julkaistavalla toimintat raportilla. Seurannassa selvitetään, missä määrin eri tahot ovat ottaneet ympäristökasvatusstrategian toimenpiteitä huomioon ja minkälaisia ympäristökasvatuksen hankkeita on käynnistetty ja toteutettu. Seurannasta vastaavat maakunnalliset ympäristökasvatuksen koordinaattorit yhdessä Sateenvarjoryhmän kanssa.

Ympäristökasvatusstrategian toteutumista seurataan myös muiden ohjelmien kautta. Strategiaan ei ole sisällytetty toteutumista kuvaava mittareita, vaan asioiden edistymistä seurataan osana maakuntaohjelmia ja Lounais-Suomen tarkistettua ympäristöohjelmaa 2007–2013.

Strategian päivitys aloitetaan vuonna 2015.

LIITE

Sateenvarjoryhmän kokoonpano vuonna 2009

Haavi – Varsinais-Suomen ympäristökasvatusyhdistys ry
Loimaan seutukunnallinen nuorisotoimi, Loimaan kaupunki, Nuorisopalvelut, Senu
Lounais-Suomen Metsäkeskus
Lounais-Suomen ympäristökeskus ja SATAVESI-ohjelma
Porin kaupunki, Meri-Porin ympäristötieteiden lukio
Pyhäjärvisuudun ympäristötoimisto
Rauman kaupunki
Turun yliopisto, Satakunnan ympäristökoulu
Saaristomeren luontokoulu, Suomen saaristovaraus Kompassi
Satakunnan luonnonsuojelupiiri
Satakuntaliitto
Satakunnan museo
Satakunnan 4H-piiri
Turun ammattikorkeakoulu, Tekniikka, ympäristö ja talous
Turun arkkihiippakunnan ympäristötoimikunta, Martin seurakunta
Turun yliopisto/Rauman opettajakoulutuslaitos, Sataoppi
VALONIA - Varsinais-Suomen kestävän kehityksen ja energia-asioiden palvelukeskus
Varsinais-Suomen liitto

Satakunnan suunnitteluryhmä

Anne Savola, Satakuntaliitto
Carita Tulkki, Satakunnan museo
Johanna Thessler, Pyhäjärvisuudun ympäristötoimisto
Kari Ylikoski, Nakkilan kunnan ympäristötoimi
Laura Puolamäki, Turun yliopisto, Satakunnan ympäristökoulu
Minna Uusiniitty-Kivimäki, Lounais-Suomen ympäristökeskus, SATAVESI-ohjelma
Satakunnan työseminaariin osallistui 31 henkilöä, jotka edustivat kuntia, museoita, järjestöjä, elinkeinoelämää, toimintaryhmiä, valtion- ja aluehallintoa, kyliä, puolustusvoimia, lääniä, koulutuksen järjestäjiä ja tutkimusorganisaatioita.

Varsinais-Suomen työryhmä

Eila Matikainen, Turun yliopisto, Opettajankoulutus
Jaana Itälä-Laine, Valonia
Lotta Hagman, Saaristomeren luontokoulu, Suomen saaristovaraus Kompassi
Merja Haliseva-Soila, Lounais-Suomen ympäristökeskus
Satu Puhakka-Nuolemo, Seurakunnan päiväkotia, Turku
Sinikka Koponen-Laiho, Paimion kaupunki, ympäristötoimi
Sirpa Halonen, Turun ammattikorkeakoulu, kestävän kehityksen koulutusohjelma
Susanna Auvinen, Valonia

LÄHTEET

Tekstin lähteenä käytetty:

Cantell, Hannele (toim.): Ympäristökasvatuksen käsikirja. PS-Kustannus, Juva 2004.
Puolamäki, L: Perintönä ympäristö. Teoksessa: Venäläinen, P (toim), Kulttuuriympäristö ja oppiminen.
Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 2008.

Käsitteiden määrittelyn lähteenä käytetty:

Heinonen, Tarja (toim.): Ympäristökasvatuksen käsitteiden määrittelmäluonnos.
Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy, 2008.

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Julkaisija

Varsinais-Suomen ELY-keskus

Toimittajat

Jaana Itälä-Laine, p. 050 554 6145

Laura Puolamäki, p. 040 574 0749

Merja Haliseva-Soila, p. 040 728 9740